

באר מים החיים

ענייני פסח

לקט ביאורים

מבאר מים החיים של רבותינו

וחלקם נמסר בבית המדרש "תורת דוד" רמות א' ירושלים

הגיליון יעמוד לרפואת והצלחת וישועת וברכת

מו"ר שליט"א ותלמידיו

ובכלל הברכה לכל התורמים והמסייעים

היקרים הי"ו ובני ביתם

ובפרט להרב דניאל בן שמחה, ועליזה בת שמחה וב"ב הי"ו

יה"ר מלפני אבינו שבשמים,

שיושעו בכל הישועות, ויזכו לאור פניו ית'

ויזכו לבנים זכרים חיים וקיימים

בריאים ושלמים צדיקים וחסידים ת"ח אמיתיים

עושי רצון השי"ת באמת, ולקנין תורה וקדושה,

עם בריאות איתנה ונהורא מעליא וכל טוב סלה.

עם תפלה לאבינו שבשמים לרפואת וישועת

כל באי בית המדרש "תורת דוד"

ובכללם - לאליהו בן טובה, ומאיר חיים בן דבורה, ואליהו בן מרצדס,

ומשה מרדכי בן עדנה, ויצחק בן ג'ולי ורליה, ומאיר בן תמו תמר.

©

כל הזכויות שמורות

אפשר לצלם גיליון זה כולו בשלימות בדיוק כמתכוננתו

- ולזיכוי הרבים ללא שום ריוח

יבורכו מאת השי"ת כל המסייעים בהדפסה ובהפצה

יש אפשרות להקדשה ברכה והנצחה

ובעזרת השי"ת נוכל להשקות עוד מ- באר מים החיים

054-8434755

להשגת הגיליון בדוא"ל: b.maimhaim@gmail.com וכן באתר "לדעת" - כל עלוני השבת.

ר"ח ניסן ראש חדשים

הכל מהכח אל הפועל. וכך אנו ביום ר"ח ניסן כפי מה שמתחדש עצמו בעבודת ה' מאהבה (והרמז, הקרבנות שצריכים להביא מתרומה חדשה), כך מקבל כח על טבעי וברכה ויכולת לכל השנה ביום הזה, ואח"כ בליל הפסח ובימי ספה"ע ושבועות וכו' יוצא מן הכח, ממה שקיבל ביום ר"ח ניסן. (כ"ז יצא לנו בלימודינו בספה"ק). אם כן מה נכבד יום זה, וכמה הכנה יש להתכונן אליו.

ובשל"ה הקדוש (מס' פסחים מצה עשירה דרוש ו) הביא מספר העקידה, שיש שני הנהגות, והוקבע ראש חודש תשרי התחלה למציאות הטבעי, וראש חודש ניסן ראשון הוא למציאות הנהגת השגחי הנזכרת. [ובהגה (פרק תורה אור אות ב) כתב, תשרי שהם עשרת ימי תשובה, שרש של כל השנה, וראש חודש ניסן הוא שרש וראש לכל חדשי השנה. דהיינו, ראש הצירוף מ"ב צירופים הוא ניסן, ואח"כ אייר, וכן כולם. כי נברא בניסן הכלול בתשרי (ע"ש). וכ"כ בס' מערכת אלהות (דף קפט). שכולם מודים כי בניסן היתה הבריאה בכח, ובתשרי יצא מכח אל הפועל. ונח' מה העיקר, והלכה כרבי יהושע. ע"כ. והיינו שנברא בניסן שבתשרי (ע"ש). והצירוף של ניסן הוא רחמים, והצירוף של תשרי דין בערכו. ותשרי ראש להשנה שהוא השורש, וניסן ראש להחדשים שהם ענפים].

ובקדושת לוי (פ' בא) כתב: הכלל, שהשם

בספרים הקדושים מבואר שביום ראש חודש ניסן הקב"ה גוזר על כל איש ישראלי מה יהיה עימו כל השנה, מצד הכח הורחני והעל טבעי שניתן לישראל. כלומר שאף אם על פי מה שנגזר לו לפי מזלו אין לו כח לחיות יותר או בנים או בריאות ופרנסה וכדו', מ"מ לעמ"י יש כח מעל המזל והטבע (שהוא רמז שהכוכבים, קידוש החודש, מסור בידם), וכח זה מתחדש ביום ראש חודש שניסן ונקבע לכל השנה. וביום ראש חודש ניסן עבודת האדם היא לקבל התחדשות בעבודת השי"ת מאהבה, וזהו כל הכנת חודש אדר כמו אלול לראש השנה. כמו שישראל במצרים נתאספו ביום הזה וקבלו ע"ע כל מצוות הפסח והסכימו לצאת ממצרים לקבל עליהם עול מלכות שמים, וכתוב וילכו בני ישראל כאשר צווה וגו', שכיון שקבלו עליהם לעשות נחשב כאילו עשו.

וכל זה משום שהגאולה נגזרה באותו היום, שהם נגאלו מכח על טבעי קודם שהגיע זמנם לצאת, ואילו לא נגזר עליה ביום הזה להגאל לא היו נגאלים, ולכן הוכרחו ביום הזה לקבל עליהם עמ"ש והסכמה לקבלת התורה בבא העת. ואח"כ במשך הזמן נתהוו

יתברך עושה רצון יראיו, וכמו שישיראל רוצים שהשם יתברך יתנהג בכל העולמות, כן כביכול השם יתברך מתנהג עצמו עם כל העולמות בחסד וברחמים. וזהו הרמז החודש הזה 'לכם', כי בראש חודש ניסן מתחדש השפע על כל השנה, ודבר החדש בנקל לעשות בו כרצונו, וזהו 'החודש הזה' התחדשות השפע, הוא 'לכם' כרצונכם כן יתקדש בכל העולמות.

וע"ש, שבתש"ת השי"ת דן את העולם אם הם אוהבים אותו ויראים ממנו, ובניסן השי"ת דן את העולם אם הם אוהבים את בני ישראל. שהשפע הנשפע מאת השי"ת בחודש ניסן והמשפט, הוא בשביל ישראל, ומי שעושה רעה לישראל הקב"ה נפרע ממנו ועושה ניסים לישראל. [כי יש שפע הנשפע מהבורא יתברך מחמת גודל טובו, אשר בשביל זה ברא העולם בכדי להיטיב לברואיו, ולא מחמת מעשה התחתונים, ויש שפע הנשפע מהבורא יתברך על ידי התעוררות עמו ישראל, למלאות בקשתם, ומעוררים למעלה להשפיע. ובחודש ניסן השפע הנשפע הוא רק מחמת גודל טובו].

ובשפת אמת (ויקרא פ' החודש) כתב: כל ישראל בני מלכים הם, והיא הנהגה המיוחדת להם ונתחדש בניסן. וכמו כן לרגלים בבחי' הזמן ושנה. כי הרגלים הם מובחר הזמנים ומיוחדין לבני ישראל. כמ"ש מקדש

ישראל והזמנים. ובניסן מתחדש זה הדרך. וגם בעולם הוא ר"ה לחדשים שכל הנהגות העולם על ידי י"ב מזלות וחדשי השנה ונקרא חודש ניסן ע"ש שבו מתחדש דרך הנסים שהוא למעלה מדרך הטבע. וישיראל דקדשינהו לזמנים ובכח זה יצאו ממצרים. לכן הקדים פרשת החודש. דמצד הטבע היו בני ישראל משועבדים לפרעה. והגאולה ה' מצד שנתעלו על הזמן והטבע. [ואמר מו"ז, כי הגם שבכל ר"ה ור"ח יש התחדשות מבריאת עולם. אבל הוא תוך הטבע ומכוסה תוך הטבע. לכן אין כל חדש תחת השמש שא"י להתגלות שורש התחדשות. אבל לבני" קבע להם חודש של גאולה שזכו להוציא זה ההתחדשות מכח אל הפועל כו'. ולכן בני" הם יכולים להמשיך הקדושה אל הזמנים. וכ' החודש הזה לכם. פי' עצם ההתחדשות בלי שום השתנות. ונק' ראש חדשים שורש ההתחדשות].

ובספר תורת אמת לבעל האוהב ישראל מאפטא (ויקרא דרוש לפ' החודש) כתב: "בניסן בא התחדשות לכל הדברים, והימים הראשונים יפלו, וההתנהגות העולמות מתחיל מחדש. ומאי נ"מ, אלא כיון דהתחדשות בא לכל העולמות והכל נחשב כאין ותוהו עד ניסן, וא"כ כל השטרי חובות שיש ח"ו על ישראל, הן למעלה והן למטה, ואשר ח"ו נגזר ונכתב איזה דבר חוב על כלל ישראל או על יחיד, והן בעולם התחתון אצל מלכי האומות אשר נכתב ונחתם ח"ו

חדשו מעשיכם היינו על ידי חידוש האור בדברי תורה ומזה יבוא למעשה שהגמר מעשה יהיה על ידי ה' יתברך כמו שנאמר לעשותו. וכן סופר מהיהודי הקדוש זללה"ה שאמר שבשבת זה יש בו התחדשות בשפע בדברי תורה.

"החודש הזה לכם ראש חודשים", פירוש שכל חודש יש לו קדושה מיוחדת ויום ראשון נקרא ראש חודש שהוא ראש של כל החודש דבתר רישא גופא אזיל (עירובין מא.). והוא כולל כל קדושת החודש. וניסן כולל כל קדושת שנים עשר החודשים ונקרא ראש חודש שלו ראש חודשים. ראשון הוא לכם וגו' שהוא גם כן ראשון שמורה שקשורים בשורש בראשית המחשבה שהוא שכל הנעלם מכל רעיון. וזהו בקדושה בזה לעומת זה נגד קליפת בבל ועשו שתי הגלויות כנ"ל. ושבת הוא כולל כל קדושת ימי המעשה שאחריו, ולכן בשבת שחל בשבוע שאחר כך ראש חודש ניסן, קורין פרשת החודש. וכשחל ראש חודש ניסן בשבת הוא עצמו ראש חודש, שאז יוכלו להשיג שפע התחדשות בדברי תורה. ע"כ.

בחודש ניסן העת להתמנות כל התמנות

בפרט בדבר שבקדושה

בטבעתם להרע נגד זרע ישראל, הכל בטל, כיון דהעולם מתחיל להתחדש מניסן. וכל מה שיש איזה שטר שהוא חוב על ישראל, מה שהוא מוקדם מזה הזמן הכל פסול ובטל, והמאוחרין, מה שיצא מראש חודש ניסן כשירין, דבראש חדש ניסן הוא עת רצון, ורחמים גוברין להיות השטרות יוצאים בכשרות, וכל השטרות אשר יצאו על זרע ישראל צריך להיות כשרים, להיטיב להם להשפיע להם כל טוב, ואין צריך לומר שלא יעניש ח"ו על מה שקלקל זרע ישראל עד ניסן, כי היה אז מעולם התווה ובוודאי אי אפשר לענוש כיון שבא לכלל עולם התיקון והתחדשות. ובוודאי צריך כל אחד לתקן כל מה שפגם וקלקל עד הנה, אבל נפטרין מעונש, ומה דעבר אין. ואדרבא נהפוך הוא, שבימי ניסן ימי רצון הם וימי גאולה אז הוא יתברך משפיע לזרע ישראל כל מיני ישועות וחסדים טובים", אכ"ר.

ובס' פרי צדיק (שמות פ' החודש) כתב: ואמר חדשו מעשיכם אף דעיקר חדתותא דסיהרא האור תורה ולא המעשה. אבל עיקר אור תורה גם כן המעשה כמו שאמרו (מגילה כז.) שהלימוד מביא לידי מעשה. רק כבר אמרנו כמה פעמים דכתיב (דברים ל', י"ד) בפ"ך ובלבבך לעשותו ולא כתוב במעשיך דגמר המעשה מה' יתברך. וזה שאמרו

לכל מיני מלכות הנפסקים למלאכים הממונים על האומות, זה ישפיל וזה ירים, ועל ישראל ועל גוי יחד, לפסוק לו גדולה משמים. ע"כ. ובספר שומר אמונים (מבוא השער פרק י) הביא מהמגיד הקדוש מסקאהל (רבי שלמה לוצקיר זי"ע בעל דברת שלמה), שכתב בהקדמת ספה"ק לקוטי אמרים, בשם הרה"ק רבי בער, שהבעש"ט הקדוש ידע בכל חודש ניסן בכל שנה איזה ממונים מתמנים על העולם, בכדי לידע איך להתנהג עמו ועל ידו, ושאל אותו ולמה בר"ח ניסן, והשיב מפני שהוא ר"ה למלכים.

הבעש"ט הקדוש היה מושיב את

המלאכים והמלכים איש איש על מקומו

ובס' עבודת ישראל (מאמר לשבועות) כתב, שמעתי שהריב"ש הקדוש אמר, כשהגיע ראש חודש ניסן שהוא ראש השנה למלכים, והושיב כל מלאך על כנו, וכשראה מלאך אחד שלא ישר בעיניו, היה ממנה אחר תחתיו. ע"כ. גם שם בפרשת יתרו כתב וז"ל, הנה צדיק מושל ביראת אלהים וכו', עד שיכול למשול אפילו על השרים של מעלה ולמנותם כפי רצונו שמבין לטובה, וכמו ששמענו דרך הצדיק הריב"ש נבג"מ, עכ"ל.

"החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה (שמות יב, ג). יש לפרש שכמו שניסן הוא ראש השנה למלכי ישראל, כך בו מתמנים ראשי ישראל, כמו ראשי הדור וראשי ישיבות אמיתיים ומוצי"ם ראויים, וכן שררות שבקדושה. וזה שאמר השי"ת למשה ואהרן, שעיקר החידוש והמעלות של חודש ניסן, הוא להם, שכעת נתמנו להיות ראשי הדור.

וסיוע לזה ממה שכתב בס' דגל מחנה אפרים (פרשת בא), בשם סבו הבעש"ט הקדוש, שבחודש ניסן הוא העת להתפלל, כיון שבאחד בניסן ר"ה למלכים, ואז מתמנים בו כל השרים והשלטונים שבעולם, ולעת עתה נתמנו שרים לא טובים, ועתה הוא עת להתפלל. וביאר, שבחודש ניסן י' ספירות, בסוד גולגלתא וכו', שכוללות כל בחינות י"ס דמלכות, וכוללות כל המלכות והממשלות, כי בידך לגדל ולחזק לכל, והמתנשא לכל לראש, אפי' ריש גרגותא מן שמיא מוקמי ליה (ברכות נח.), כי ממלכות שמים נמשך ממשלתו. ע"כ.

ושם (פרשת ויגש) כתב, שכל המלכות והגדולה נפסק לאדם במלכות שמים, וניסן הוא גולגלתא דמלכא, ושם נעשה רשימו

שבת הגדול

שבת הגדול הוא עיקר הניסים

וההתחדשות של פסח

בספר ליקוטי מהרי"ח (לרבי ישראל חיים פרידמן) הביא מבעל יטב פנים, על פי דברי הטור ששבת שלפני הפסח קורין לו שבת הגדול מפני הנס הנעשה בו. ופירש בבאר מים חיים (נצבים) על פי דברי הזוהר, דכל ברכאין דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין. (כל הברכות של עליונים ותחתונים תלוים ביום השביעי), ונמצא שהנס שנעשה בצאתם ממצרים שורשו היה בשבת שלפניו, וכן במשפט שבראש השנה, עיקרו בשבת שלפניו. וזה שקורין בשבת שלפני ראש השנה "אתם נצבים היום". וכיון שעיקר התחדשות החודש תלוי בשבת שלפניו, על כן מברכין בו החודש, ומבקשים שיחדשהו הקב"ה לטובה. ע"כ. [המשך בסמוך].

אילו שבת הגדול היה חל אז בח' ניסן, אם היה השי"ת מצוה להם לקחת שה מח' ניסן

ובזה יש ליישב קושיית מרן הבית יוסף (סי' תל), לפ"ד התוס' (שבת פז): שקורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס, שבשעה שלקחו פסחיהם, נתקבצו בכורות אומות העולם

אצל ישראל ושאלום למה היו עושים כך אמרו להם זבח פסח הוא לה' שיהרוג בכורי מצרים, הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא רצו, ועשו הבכורות מלחמה והרגו מהם הרבה. ובשבלי הלקט (רה) כתב: שהיו הכבשים צועקים ומצרים היו שומעין ומיעיהן היו נחתכין והיו נידונין ביגונות לבם ולא הזיקו לישראל מאומה כי כולם נפלו בחולי רע ומר מפני הכעס. ע"כ. [ומהרש"א בשבת שם ביאר דברי התוס', שמזל טלה הוא ראש ובכור לכל המזלות, והוא עצמו מזלן לאלהיהן של מצרים ומהבכורות, ולכן התקבצו הבכורות כשלקחו פסחיהן, שהוא מזלן ואלהיהן של הבכורות וכו', והשתא שתי המדרשות נתכוונו לדבר אחד]. והקשה מרן הב"י דלפי טעם זה הו"ל למיקרי לכולהו יומי דמעשור לחודש עד ערב הפסח ימים גדולים דבכולם נעשה הנס, וי"ל שעיקר הנס היה בהתחלתה שאז היה עיקר קהיון שיני המצריים, אבל אחר שעבר היום הראשון כיון דדשו דשו. ע"כ. ואכתי צ"ב מדוע ייחסו הנס לשבת, ולא לעשור בחודש. והיה להם לתלות הנס בעשור לחודש. [ושמא זכות השבת קודש סייעה לעיקר הנס שהיה בתחלתו, אי נמי, אמר להם משה שמי שישמור שבת קודש לא יוכלו המצרים לעשות לו כל רע, וכן

היה, ובה נתחזקו בשמירת שבת קודש].

שיניהם, שעד עתה עבדו לו, ועכשיו שוחטין את אלהיהם של עצמם למטה כי בזה ישחט למעלה. ע"כ. ולענ"ד יש לתרץ קושית הב"ח שלכן כתיב "משכו וקחו לכם", שימשכו אותו בדרך בזיון ולא בדרך כבוד. וכך היו גוררים את השה בבזיון ובכח, והיה קשה בעיניהם של המצרים. [וראה בסמוך, אם גררו את קרבן הפסח מארץ גושן ועד מצרים].

גררו את קרבן הפסח מארץ גושן ועד מצרים דרך ארוכה מאד, מרחק גדול בצער ובזיון

והרמב"ן שם כתב: "משכו", בעבור היות צאנם רחוק מאד מהם בארץ גשן, כי תועבת מצרים כל רועה צאן. ע"כ. ואולי מיישב הרמב"ן את קושית הב"ח, שכל הזמן היו אוכלים את הצאן בארצם ארץ גושן, אמנם כעת משכו ולקחו את הצאן מארץ גושן ועד מצרים. וצ"ע שאם היו דרים בארץ גושן מדוע יקחו את הצאן מארץ גושן ועד מצרים, אלא הכוונה שכל רועה הצאן היו דרים בארץ גושן, וישראל היו מפוזרים בכל מצרים, וביום שבת קודש י' בניסן שנת ב' אלפים תע"ח, כולם באו אל ארץ גושן לקחת משם כבשים לקרבן הפסח, ומשם גררו אותו דרך ארוכה מאד עד ארץ מצרים איש איש במקום מגוריו,

אך יש לומר, שהשבת הוא עיקר הלקיחה ולא עשור לחודש, דמה שצוה השי"ת שיקחו להם שה בעשור לחודש, היה רק מחמת שבאותה שנה חל פסח ביום חמישי, וממילא יום שבת קודש היה י' בניסן, אך אילו פסח היה חל בשבת, אזי היה השי"ת מצוה להם שיקחו שה מיום ח' ניסן שהוא שב"ק הסמוכה לפסח. שטעם קיחת השה כדי להכין את המצוה בבחינת מחשבה הקודמת למעשה, ועי"כ יזכו כבר ביום שב"ק (שבת הגדול) לכח הגאולה שניתן כבר בו ביום, רק שיחול אח"כ בהגיע יום הפסח, כיון ששב"ק הוא מקור הברכה לכל השבוע.

אם היו גוררים את השה בכח ובבזיון, עד שהיה צועק למרחוק

והב"ח (א"ח סי' תל) הקשה, אמאי היו שיניהם קהות כעת, וכי לא ידעו המצריים שישראל שוחטין ואוכלין אילים וכבשים בכל יום ויום, ותי' שכעת ישראל הודיעו למצריים שמצות השם עלינו לשחטו למטה כדי שעיי"ז ישחט גם למעלה (זהר בא לט:), וזהו לשון המדרש על ששחטו את אלהיהם, דאת מרבה גם אלהיהם למעלה. ועוד שרוב ישראל עבדו ע"ז לטלה, ועל כך קהו

והיה בזה פרסום טובא. וגם בזיון גדול לכבשים.

באותם ד' ימים עשו מסירות נפש ונתקצרו להם ת' מאות שנה וזכו לד' לשונות גאולה

גם בתורת חיים (חולין צב.) הקשה כן, אמאי אז קהו שיניהם קהות יותר מבשאר כל הימים שאכלו ישראל כבשים כל ימי היותם במצרים, [דהלא הרבה צאן הוה להו, ואי לאו לאכילה למה היו רועי צאן חנם, ודוחק לומר בשביל חלב וגזיה בלבד, ועוד דלחלוב ולגוז אלהיהן נמי גנאי להם]. ותי' ג"כ כתירוצ' הב"ה, דשאני הכא שהשיבו להן ששוחטין אותו בכוונה ששוחטין בזה את מזל טלה אלהיהן שבשמים, ולכן היו ישראל באותן ד' ימים בסכנה עצומה, וכמו שאמר משה לפרעה הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונן, ובזכות מסירות זו זכו באותם ד' ימים לקדימת הגאולה ד' דברים, ארבעה כנגד ארבעה, כי מצוה זו גדולה היתה וראויה לומר נגדה חלקי השעבוד, שלא נשתעבדו אלא לצרף חומרם, והמה נצטרפו באותן ארבעה ימים צירוף גדול מאוד ששמו נפשם בכפם ונסתכנו סכנה גדולה ועצומה, לכן זכו בד' ימים הללו לוותר להן ד' חלקי השיעבוד. [והוסיף, שלכן תקנו חכמים לאכול בליל פסח ד' כזייתות מצה, לפי שאכילת מצה באה על שם מהירת הקץ (כמו"ש מצה זו שאנו אוכלין, על

שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם הקב"ה וגאלם), וכיון שמיהר את הקץ ד' חלקים, תיקנו לאכול ממנו ארבעה חתיכות רמז לארבע חלקי מהירות. ע"כ. ואולי יש כבר יש רמז לזה בדברי הזוה"ק שם (שמות פ' בא דף לט:): מדוע נמשך בי' ונשחט בי"ד, לפי שבזה אתקשרו ישראל ד' מאה שנים, ואע"ג דארבע מאה שנים לא אשתעבידו בהו, מ"מ הואיל והוה זמין לאתקשרא בהו, אתחשיב עליה כאילו אשתעבידו בהו כל ת' שנים, בג"כ מעכבין ליה ארבע יומין קטירא ברשותיהו דישיראל. ע"כ].

בזכות מסירות הנפש הזו נתקצרו ד' מאות שנה, ואמנם איך הותר להם למסור נפש

ובספר שלל דוד (שמות יב, כא) הביא דברי רבותינו במדרש (שמו"ר טז, ג), "בשעה שאמר הקב"ה למשה, קחו שה ושחטו הפסח, אמר לו משה להקב"ה רבש"ע איך הדבר הזה אני יכול לעשותו, שהצאן אלהי מצרים, ואיך נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונן, אמר הקב"ה חיין שאין יוצאין עד שישחטו אלוהיהם לעיניהם, שיודע להם שאינו כלום, שנא' יבושו כל עובדי פסל". וכתב, שיש לדקדק מה היה דעתו של משה שאמר זאת להקב"ה, וכי לא היה יודע שהקב"ה יכול להציל. ואפשר לומר דהכא בודאי היה סכנה גדולה מן המצרים, וידוע דישיראל מצווה על קידוש השם והיו חייבים לקיים אף בסכנה, אמנם ב"נ אינו מצווה על קידוש

השם לפי דעת הרמב"ם (הל' מלכים י, ב) והתוס' (סנהדרין עה.), וידוע המחלוקת אי ישראל באותו זמן היה להם דין ישראל קודם מתן תורה או דין בני נח. ובפרשת דרכים (דרוש ראשון) כתב, שאם היה להם דין ישראל, קנה אברהם את הארץ בחזקה, שנא' (בראשית יג) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה, וא"כ לא נשלמו הד' מאות שנה, דליכא למימר שהתחילו משנולד יצחק, דהא כתיב בארץ לא להם, וא"י לא הוה ארץ לא להם, דשלהם היתה. אמנם אם אמרינן דדין בני נח יש להם, לא קנה אברהם את הארץ דגוי אינו קונה בחזקה, וא"כ הוה א"י ארץ לא להם והתחיל משנולד יצחק ושפיר נשלמו ד' מאות שנה. וזה היה קושיית משה, כיון דאמר הקב"ה שיכניסו עצמם בסכנה על קידוש השם, א"כ מוכח דדין ישראל יש להם, וא"כ הרי עדיין לא נשלם הזמן. ואמר הקב"ה חייך, אע"ג דדין ישראל יש להם ולא נשלמו ד' מאות שנה, כדאי הוא זכות הגדול של קידוש השם והבטחון בה' שיוציאם קודם זמנו. ע"כ.

על ידי שמסרו נפש במשיכת הצאן קנו עצמם, ונפרדו מהסט"א

והחיד"א בס' חומת אנך (ישעיהו ה) כתב, שבמה שציום משכו וקחו לכם, קנו עצמם

במסירת גופם על קידוש ה' ונפרדו מהסט"א.

משה ואהרן היו הראשונים לעשות כן למשוך את השם

כתב בס' משנה שכיר עה"ת (פרשת בא), דכיון שהיה בלקיחת השם לפסח מסירות נפש, היו מישראל שנתייראו לנפשם לעשות כן, ולכן בתחלה הלכו משה ואהרן ולקחו את השם בפומבי וקדשו את השם ברבים, ואז כאשר ראו זאת ממשה ואהרן, עשו כן גם שאר העם, כי מהם למדו לקדש את השם ברבים, ולכן כתיב "וילכו ויעשו כאשר צוה ה' את משה ואהרן כן עשו", ר"ל דעשו כן משה ואהרן אף הם הלכו ועשו.

ברית המילה של ישראל בשבת הגדול, והיה להם ביום זה ב' מצות ביחד פסח ומילה

כתב רבינו עובדיה מברטנורא בס' עמר נקא (שמות פרק יב), שהקדים השי"ת לקיחת הפסח ד' ימים קודם שחיטה, בכדי להיות הלקיחה בשעת הפרשתן מע"ז, והיינו דכתיב משכו וקחו. ועוד שנימולו באותו הלילה של לקיחה, שאין לפרש באותו הלילה של שחיטה, שהרי לבוקר יצאו, והא איכא סכנה לצאת לדרך עד ג' ימים, ולכך

הקדים לקיחתו ד' ימים, כדי שיהיו להן ב' מצות ביחד פסח ומילה.

שבת הגדול בחינת יום הכיפורים

יש שכתבו ששבת הגדול יש בו בחינת יום הכיפורים ומסוגל לתשובה. וע' מ"ש מהר"ח פאלאג'י זיע"א בספר ברכת מועדיך לחיים (ח"ב דרוש ו, דף כה סע"ג) עפמ"ש במכילתא (פרי' יב) עה"פ 'משכו וקחו לכם צאן': אמר להן משכו ידיכם מעבודה זרה כענין שנאמר 'ואומר אלהם איש שקוצי עיניו השליכו' וגו'. דהיינו שעל ידי ששחטו הטלה שהוא היה הע"ז של מצרים, ועשאוהו לקרבן פסח, בזה תקנו החטא שהיו עובדים אותו. והטעם שצוה ה' להיות מקחו בעשור עד יום ארבעה עשר, כתב הרב מהרמ"א דה"ט שהיה זמן ארבעה

ימים, כנגד ד' אותיות שם הוי"ה ב"ה, יע"ש. ולהורות כי עשו התשובה מאהבה לשם ה', וכמו שדייק הפסוק פסח הוא "לה". ע"ש. ומבואר, כי שבת הגדול של מצרים שבו לקחו את הפסח ועשאוהו לשם ה', היה יום של תשובה מחילה וסליחה וכפרה.

משיח נקרא אליהו

בהפטרות שבת הגדול, הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו'. כתב החיד"א בספר דבש לפי (מערכת מ אות ד) בשם מדרש משלי (ס"י יט), משיח נקרא אליהו, שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליהו וכו'. והרב המופלא חסידא קדישא כמהר"ח ה' עטר זלה"ה בספר אור החיים (פ' ראה פ' כי יהיה בן אביון) כתב דהמשיח שמו חיים. ע"ש. עכ"ד החיד"א.

לחג הפסח

זרה, ומסרנו עצמנו על קידוש ה', לקשור את הטלה בכרעי המטה, לעיני המצריים שהוא אלוהיהם, כן צריך בכל שנה ושנה, לתקן דרכינו ולשוב בתשובה, ולעשות הבא מידינו הכנה לגאולה.

ההכנה לחג הפסח להתחזק באהבת

השי"ת ואהבת ישראל

בכל דור צריך לעשות בניסן הכנה לגאולה על ידי תשובה ותיקון דרכיו. החיד"א בספרו כסא דוד (דרוש יח) בדרשה לשבת הגדול, ביאר מה ששנינו במשנה (פסחים קטז): בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שבכל דור צריך להתכונן לחג הפסח, וכשם שביציאת מצרים, קודם שנגאלנו, הופרשנו מעבודה

החיד"א בספרו כסא דוד (דרוש יח) בדרשה לשבת הגדול, דרש, שיש לנו להתחזק כעת במצות אהבת השי"ת, שהיא מצוה חשובה כ"כ, שזה דבר השי"ת אלינו פעמיים בכל יום מיד אחרי פסוק שמע ישראל, "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", ופעם שלישית קורין זאת בק"ש שעל המטה, ועוד צונו השי"ת להניח כן על ידינו ועל ראשינו, וגם לכתוב ולהניח על המזוזה, הרי ששה פעמים, שנרשם אהבת ה' בכל לבנו ונפשנו ומאדינו. וכל כוונת ק"ש ותפילין ומזוזה, היא בשביל לזכור אהבת השי"ת, ובעוה"ר קורין שמע ומניחין תפילין ומזוזה, מבלי להעלות על לבנו ולדקדק במאמרו ית' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך בשני יצרך, ובכל נפשך אפי' נוטל נפשך, ובכל מאדך ממונך.

אהבת ישראל היא בכלל מצות אהבת השי"ת

עוד כתב החיד"א שם: ובכלל אהבת ה', הוא שיאהב חבריו, וכמ"ש בשפתי כהן (פ' קדושים) [שהאוהב את חבריו ומכבדו, שהוא בצלם אלהים, הוא אוהב השי"ת ומכבדו. ובזה יש לפרש סיום הכתוב, ואהבת לרעך כמוך אני ה', כלומר אם אתה אוהב לרעך, אני ה', הוי כאלו אהבתני. וזה מתנאי

עבודת השי"ת, שתהיה איש כאחיו, לאהוב כל אדם מישראל. וסיים החיד"א וז"ל: "ואם זה חובה בכל הימים, ק"ו בימים אלו שהם זמן גאולה, שצריך לאהוב כל אחד מישראל כנפשו, אולי נזכה לגאולה, מאחר שבעבור שנאת חנם נחרב הבית, וצריך לעשות הכנות לגאולה". [ועוד כתב, שיש ג' עיקרים יקרי הערך בעבודת השי"ת, והם ר"ת איש, אהבה יראה שמחה. וה' יעזרנו לקיים זאת, ואז תפרה ישע ובא לציון גואל, לכלה הפשע ולהתם החטאת. כי גדול השלום בין ישראל לאבינו שבשמים. עכ"ד החיד"א שם].

בכל שנה מאירה קדושה עצומה בליל הסדר, ומתבטלת הטומאה ב-960 מכח הקדושה

בדרשות רבינו החתם סופר זיע"א (דרוש לשבת הגדול דף רנה). כתב, בטעם הדבר שהתיר מהרי"ל להשתמש במשכונות הגויים בליל פסח, כמו שהביא המג"א (ריש סימן תעב), שהכלים של הגויים שורה עליהם טומאה גדולה, ולכן סכנה להשתמש בהם כשאינם ראויים לטבילה, כאשר לא קנאו ישראל ומשתמש בו רק בתורת גזל, ולכן כאשר השאלו ישראל ממצרים את כליהם, השאלום המצריים בשמחה, כי הם רצו שתתדבק זוהמתם בישראל ע"י ההשתמשות בכליהם, אך באותה הלילה

האם מי שנזהר מפירורי חמץ כל השנה,

מקיים בזה מצות תשבייתו

ועוד יש לדון בזה, אם מקיים בכל כה"ג מצות תשבייתו. דהנה יש לחקור האם מצות תשבייתו היא במעשה ההשבתה, הוא בתוצאה שהחמץ מושבת. והיינו שיתכן שהמצוה היא קודם הפסח, במה שעושה מעשים להשביית את החמץ, ויתכן דלפ"ז אפילו השתדל להשביית את החמץ, ולבסוף נשאר חמץ ברשותו באונס, יש לו קיום מצוה, אחרי שעיקר המצוה הוא בהשתדלות. אך יש לומר שהמצוה היא בפסח עצמו, במה שהחמץ מושבת מרשותו, ואפילו לא עשה מעשה כלל, ולפ"ז יתכן שבכל רגע ורגע בימות הפסח שאין חמץ ברשותו, מקיים מצות תשבייתו.

ואם נאמר שמצות תשבייתו היא בהתעסקות להוציא את החמץ מרשותו, אפשר שבכל פעולה ופעולה ובכל השתלדות והשתדלות שעושה בזה, מקיים מצוה. ונמצא שעם ישראל מקיימים מצוות רבות בכל ההכנות שמכינים בנקיון הבית לפסח, וכן בכל מה שנזהרים מפירורי החמץ במאכלים ובחדרי הבית וכו'. [ואפילו כאשר אוכל את החמץ קודם זמן איסורו (בכדי לגמור את החמץ, שלא ישאר בביתם בפסח), יתכן שמקיימים מצות תשבייתו, לשיטת בעל המאור (פסחים ג.) לדעת

שהקב"ה השפיע על ישראל תגבורת הקדושה, והיא ביטלה כל טומאתם בתתק"ס דקדושה, ולכן בכל ליל הפסח מותר להשתמש בכליהם, כי בכל שנה ושנה מכח גודל ההתלהבות בסיפור יציאת מצרים, מתעורר שוב קדושה הראשונה הזו, ולא ישלוט בנו כח הטומאה אע"פ שלא נטבלו הכלים.

הנזהר מפירורי חמץ כל השנה אם מקיים מצות למען תזכור את יום צאתך ממצרים וגו'

מובא בשם האדמו"ר ר' אלעזר מנחם מלעלוב שאמר, שכל זהירות שנזהר במשך השנה מחמץ, מקיים מצוות זכירת יציאת מצרים. וכגון אדם שבסיום הסעודה מנער את הספר מן הפירורים שעליו בטרם יחזירנו למקומו, הריהו מקיים בזה בכל ימות השנה את מצוות התורה "למען תזכור את יום צאתך ממצרים כל ימי חיך". ע"כ. (הובא בהגש"פ חיים שיש בהם, עמ' קצה). ויש לעיין בזה, שהרי אין כאן זכירת מעשה יציאת מצרים, אלא רק זכירת איסור חמץ. ושמא ס"ל שכשם שמצינו בתוספתא שמצוה לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה, ויש מבארים שיש בזה קיום מצוה של סיפור יציאת מצרים, כך ה"ה לגבי איסור חמץ.

ר"ש. וע' בתשובה מאהבה (ח"א סי' קפב) שזה שייך גם בפסח].

טחינת החטין במכונה, ושלא להחמיר בחשש מחלוקת

שמענו בשיעור ששאלו את מרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א אם יש להדר לקחת חיטים טחינת עבודת יד במקום טחינת מכונה, והשיב, לדעתי אין צורך להחמיר בדבר הזה, אפשר לקחת טחינת מכונה אין בזה שום הידור. גם אמר לגבי המים שמהכנרת מי שרוצה להחמיר להכין מערב פסח, יעשה, רק שלא יתקוטט עם אשתו בדבר הזה, שלא תאמר לו מה אתה עושה לך חביות חביות וכו', לכן לא יעשה מזה מחלוקות, אם יכול בנקל יעשה ואם לאו לא, כי מדינא הדבר מותר בהחלט כמו שאמרנו. אבל חומרא וחסידות יש בדבר הזה, לסנן אותם קודם הפסח.

עשה בדיקת חמץ וביטול חמץ מבלי כונה לשם מצוה אם צריך לחזור ולעשות שוב

כתב בס' דרך פקודיך (מצוה ט חלק המחשבה) מצות צריכות כוונה, וצריך לכוין בשעת הבדיקה והביעור והביטול לקיים מ"ע של תורה ממנין תרי"ג אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם, ובבדיקה עצמה

לקיים דברי חז"ל. (וכן בהקדמת ב' שעות קודם חצות לאסרו באכילה, ובהנאה שעה אחת קודם חצות הוא מדרבנן בכלל לא תסור). ואם לא כוון לבו לקיום המצוה בבדיקה וביעור וביטול, הגם שאינו עובר בבל יראה, אין המצוה נימנית לו בכלל מצותה להשתלם על ידה החלוקא דרבנן, ולכן אם לא הגיע זמן האיסור יחזור ויבטל עכ"פ ויכוין לקיים המצוה כנ"ל, ואם כבר הגיע זמן איסורו שא"א לבטל, ראוי שיחמיר לעצמו עכ"פ לחזור ולבדוק, שמא ימצא איזה דבר חימוץ ויבערנו ויקיים מ"ע דתשביתו כתיקונה. ע"כ. אמנם יש כאן ב' סברות להקל בזה. א. שבמצוות אלו מסתמא יש לו כוונה לשם מצוה, דודאי עושה אותם רק מפני ציווי השי"ת. ב. שאפשר שמצוות תשביתו העיקר הוא התוצאה שאין בביתו חמץ, ובמצוות שאין העיקר עצם המעשה אלא התוצאה, כמו מצוות שבין אדם לחבירו ומצות מעקה, י"א דלכ"ע אין מצוות צריכות כוונה. ושמא מ"מ חסר לו בחלוקא דרבנן בהעדר כוונת המצוה, ששלימות המצוה רק בהצטרף המחשבה עם המעשה.

כמה דיני בדיקת חמץ מרבינו סעדיה גאון
זה לשון רבינו סעדיה גאון בסידורו: מצוות פסח הן ארבע. א. ביעור החמץ. ב. ועשיית המצות. ג. וסיפור הגאולה. ד. והתפלות. א.

לשון ארמי]: כל חמירא דאיכא ברשותי ולא ידענא ביה, לבטול מרשותאי ולהוי כעפרא. והלחם שנשאר לו, יש לשמור היטב, כדי שלא ישאר ממנו כלום, ויצטרך לחזור ולבדוק, וישאיר לו כשיעור מה שיאכל הוא ואנשי ביתו עד השעה הרביעית מיום י"ד בניסן". ע"כ.

ענין ליל הסדר ממשנתו של רבינו הרמח"ל

כתב הרמח"ל בס' המאמרים (מאמר החכמה): ביציאת מצרים נבררו ישראל ונבדלו מכל העמים להיות מתעלים במדריגתם ממדריגת האנושיות החומרית ולהיות ראויים להתעטר בעטרות הקדושה, ומה שעד אותו הזמן היה חשך החומריות מתגבר בגוף וגורם לאור התורה והקדושה שלא יאיר, הנה אחר שסבלו ישראל העיניו והשעבוד הגדול שסבלו נתפייסה מדת הדין ונשאר המקטרג בלי מענה ונזמנו ליאור באור העליון. והנה בלילה זה כל זה מתחדש ומתעורר מה שנעשה בראשונה, וזה עצמו סיוע אל הגאולה האחרונה שתעשה.

ואמנם עיקר הסדר תלוי בד' דברים והם פסח מצה מרור וד' כוסות. דהנה צירוף הגלות הוא שטיהר את ישראל והוציא מהם הזוהמא כדי שיוכלו אחר כך לקבל אור הקדושה, וזה ענין המרור שהוא וימררו את חייהם, ואולם

ביאור ביעור החמץ מן הבתים: צריך לבדוק לאור הנר בערב י"ג ניסן, ליל י"ד, אחרי שכיבדו אותם מן האבק המרובה לפני כן. [מבואר שצריך לכבד הבית לפני הבדיקה, כדי שיוכל ראות ולבדוק כהוגן], ויקח בידו השמאלית נר, ובימנית סכין או כיוצא בו, שיבדוק בו את החורים בחיפוש החמץ. ואם החזיק לו אחר את הנר לפניו, יצא [לכאן] פשיטא שיצא, שהנר הוא רק הכשר בעלמא ליכולת קיום מצות הבדיקה, ואפי' גוי מחזיק, או מונח מאליו על הארץ. ואולי בא לאפוקי מטעות עמי הארץ. ומ"מ שמא יש איזו מצוה שתהא הבדיקה לאור הנר, ולא רק הכשר בעלמא]. ולפני שיעשה דבר צריך לברך, אקב"ו על ביעור חמץ. ואח"כ יבדוק את המקומות הגלויים שבבית וחוריו. וכל מקום בדירתו צריך לבדוק, חוץ מהמקומות שהוא יודע שאין חמץ נכנס בהם, כגון ארונות ששומרים בהם בגדים ומצעים וסחורות וכיוצא בזה. ולא יחוש שמא איזה זוחל גרר לשם חמץ. אבל ארונות של מאכלים ומשקים, אפילו פירות ויין וכיוצא בהם שאינם חמץ, צריך לבדוק. וכל זמן שהוא עוסק בבדיקה לא ידבר עד שיגמור. וכשגומר לבדוק, יבטל את החמץ מרשותו במחשבה ובדיבור, ויאמר: כל חמץ שנשאר ברשותי ואינני יודע עליו, בטלתיו מרשותי, והוא אצלי כמו אבק. ואם אמר בלשון ארמי, הרי זה עדיף [אולי משום שהיו מבינים יותר

שישלוטו ישראל עליהם ויכבשום לגמרי, וזה יהיה לעתיד לבא, אמנם הנה זה כמי שקוצב עץ אחד שמכה בו הכאה אחר הכאה עד שקוצב אותו לגמרי, וכן עושים אנו בכל שנה ושנה, שמתעוררים בכח הראשון שהאיר ובתיקון שנתקן אז, ומתחזקים להמשיך הדבר לפנים עד שיגמרו. והנה בסוף הכל הד' קליפות עצמם תתהפכה על האומות ותאבדנה אותן והם ד' כוסות של פורענות שלהן, ולישראל יהיו ד' כוסות של ישועה בהארת ד' אותיות השם ב"ה.

**בביאור ענין מצוות אפיקומן, ולהראות עצמו
בן חורין - ע"פ הסוד**

עוד כתב הרמח"ל: ומעיקר התיקון של הלילה הזה הוא להראות חירות של הנצחון, שנצח הטוב את הרע, ועל ידי זה נשבר כח הס"א ונכנעת הכנעה גדולה. עכ"ל.

והנה כזית המצה שאוכלים הוא להמשיך המזון המקודש המחזיק היצר טוב שזכרנו, אמנם כדי שישאר התיקון לכל השנה צריך לאכול האפיקומן אחר כך, ושלא לאכול אחריו שום דבר, שכמו שאין הטעם סר מן הפה, כך אין האור סר מהנשמה.

**ביאור מעלת הלילה של ליל פסח ומה
שגומרים בו את ההלל**

כשהגיע הזמן שיגאלו הוצרך שיגלה להם גילוי מאור קדושתו ית' ובו יתדבקו נשמותיהם של ישראל וימשכו אחריו ויתעלו משפלותם ויתפרדו מן הטומאה שהיו שקועים בה וזה נעשה על ידי קרבן הפסח, ובו נאמר להם משכו וקחו לכם, שפירשו ז"ל, משכו ידיכם מע"ז וקחו לכם צאן של מצוה, ואמנם עוד הוצרכו ישראל לשיהיה גופם מוכן ומזומן לאור הראוי, שיזונו ז' ימים אלה בשנה מן המצה שהיא מזון בבחינת יצר טוב לבד בלי יצר רע כלל, ובהיות ניזונים בזה ימים אלה נשארה התולדה הטובה לכל השנה להיות כל השנה מוכנים לקדושה.

**בביאור ענין מצוות ד' כוסות, ע"פ הסוד.
מהרמח"ל**

וענין הד' כוסות הוא שהנה ידוע שמדריגות הס"א הם, ד', וכלן שלטו מאחר חטאו של אדם וכולן היו מתנגדות אל הקדושה והטוב שלא יימצא בעולם, והיו ישראל סגורים בתוכן שלא היו יכולים לצאת כלל, עד שהאיר עליהם הקב"ה בכחו הגדול ושבר ד' הקליפות והוציא ישראל מתוכם, וזה ענין ד' גאולות המוזכרים בפרשה, ואולם זה עשה בהאיר על ישראל ד' אותיות השם ב"ה. והנה ענין זה במצרים היתה התחלה לבד לשיצאו ישראל מהם, אך סוף הכל צריך שיהיה

המוחין שבאו בליל פסח היו רק לפי שעה, עד שיוכלו ישראל לצאת מיד הס"א, ועל כן באו כל המדריגות שלא כסדר, וס"ז, "כי בחפזון יצאת מארץ מצרים". וכיון שהדבר היה שלא כסדר, על כן לא היה אפשר להתקיים, לעשות התיקון הצריך, ועל כן הוצרכו להסתלק מיד. ונמצא שכל המוחין הבאים בליל פסח בבת אחת, צריך אחר כך כל המ"ט הימים של העומר להביאם כסדר.

סוד ביעור חמץ – ע"פ הקבלה

וסוד ביעור החמץ הוא, כי גדלה אחיזת הס"א הרבה בהיות ישראל במצרים, ולכן כל הפעולה שצריך לעשות עכשיו בפסח - לבטל אחיזתם. והנה אחיזתם היא בחו"ג דמוחין דקטנות, וסודם, חמץ ושאר, ולכן צריך שלא יראו ולא ימצאו, כדי שלא יתאחזו בהם החיצונים אלא המצה תהיה, שהיא סוד חו"ב וכו'. ובליל י"ד בודקים את החמץ כמו שציוו חז"ל, ומניחים קודם הבדיקה י' פתיתי חמץ כנגד העשר בחינות של קליפה. ויש שמניחים י"א, נגד הי"א ארורים. ואלו שמשימים לבערם, ויכוין לבער הקליפה מן העולם. ובבדיקה יכוין הוי"ה בנקודותיה כך, יהו"ה. וביום י"ד יבערנו. ויאמר התפלה המיוחדת לזה, שבספר קצור של"ה. ובסוף יאמר פסוק, ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך

ועוד כתב הרמח"ל בס' קיצור הכוונות (סוד חג המצות), שבשעת גאולת מצרים, לפי שכח הקליפה היתה מתחזקת הרבה, אם היו הולכות המדריגות בסדר כפי התחזקות האורות בהאירם, היתה יכולה הס"א ח"ו לאחוז באורות הגדלות ג"כ. ולכן עשה הקב"ה, שבפעם אחת יבואו כל המוחין מקטנות א' עד לגדלות ב', ואז הס"א לא יכלה לעמוד באורות הגדלות ב', ונתנה מקום והלכה לה. וכן בכל שנה ושנה, [בסוד, "והימים האלה נזכרים ונעשים"] בליל פסח מאירים כל המוחין עד הגדלות ב' בפעם אחת. ובזה קדושת ליל פסח גדולה מכל שאר המועדים כי בהם נתוספה הקדושה, אבל בסדר לפי העליות; אבל הכא הכל בא ברגע אחד, כמו בפעם הראשונה בעת יציאת מצרים, לכן אנו אומרים הלל גמור בליל זה. ובבואינו לביהכנ"ס ערבית, באים כל המוחין דגדלות א', ובאמרנו ההלל באים אותם דגדלות ב', ואומרים אותו גמור, כי גם המוחין הם גמורים. ואחר כך מסתלקים וחוזרים על ידי הסדר. ובסדר באות כל מדריגות המוחין בז"א, ונשארים בו כל היום ראשון, ואחר כך מסתלקים. וחוזרים לבא כל מדריגה בפני עצמה בסדר העומר, כמו שיתבאר. עד שנשלמים לבוא ביום א' של שבועות, שבו תשלום התיקון. והטעם הוא - לפי שכל

בעוה"ז, אך הימים המשוערים לזה ראוי שישמרו זה הענין, שעל ידי זה יעמדו במדרגה הראויה להם. והנה זה עיקר עניינו של חג המצות. ושאר מצוות הלילה הראשונה, כולם ענינים פרטים מקבילים לפרטי הגאולה היא. ע"כ.

עוד בביאור ענין החמץ והמצה

ובספר לק"ה (ח"א נט"י ה"ב) כתב, שהחמץ הוא בחינת הטבע, והמצה היא בחי' השגחה מעל הטבע, ולכן בכל השנה מותר החמץ ורק בפסח צריכים לאכול מצה. כי בפסח, שהוא יציאת מצרים, צריכים רק לאכול מצה, שצריכים עכשיו לבער לגמרי בחינת הטבע בבל יראה ובל ימצא, כי באמת גם הטבע בעצמה הוא גם כן השגחת השם יתברך, אבל מאחר שהתגברו פרעה ומצרים אז עלינו מאד וכפרו בה' ואמרו "מי ה' וכו' (שמות ה), לכן אי אפשר לצאת ממצרים כי אם על ידי התגלות ההשגחה מאד מאד. כמו שהיה בשעת יציאת מצרים שגלה השם יתברך השגחתו בעולם בהתגלות גדול מאד, כי עשה עמנו אותות נוראות. ולכן צריכים לאכול בפסח רק מצה ולא חמץ. כי מחמת תוקף הגלות שהיה במצרים, שכולל כל הגלויות, אי אפשר לצאת משם כי אם על ידי התגלות ההשגחה לבד. ולבער בחינת הטבע

השטן וכו'. לא ירעו ולא ישחיתו וגו'. ואחר חצות ילך לטבול לקדושת הרגל, ויטבול ג' טבילות, אחת להעביר הטומאה, ואחת לפשוט לבושי חול, ואחת לקבל קדושת הרגל. ויכוין וכו', ויאמר התפלה המיוחדת לזה בס' הנ"ל. ויאמר פסוק ויקרא אלקים ליבשה ארץ וגו'. עכ"ד הרמח"ל.

ובספרו דרך ה' (ח"ד פ"ח) כתב בביאור ענין החמץ והמצה: כי הנה עד יציאת מצרים היו ישראל מעורבים בשאר האומות גוי בקרב גוי, וביציאתם נגאלו ונבדלו. והנה עד אותו הזמן היו כל בחינת גופות בני האדם חשוכים בחושך והזהמא שהיה מתגברת עליהם, וביציאתם ממצרים, נבדלו ישראל, ונזמנו גופותם ליטהר ולהזדמן לתורה ולעבודה. ולענין זה נצטוו בהשבתת החמץ ואכילת המצה. והיינו, כי הנה הלחם שהוכן למזון האדם, הוא משתוה באמת אל המצב הנרצה באדם, וענין החימוץ שהוא דבר טבעי בלחם לשיהיה קל העיכול וטוב הטעם, הנה גם הוא נמשך לפי החק הראוי באדם, שגם הוא צריך שיהיה בו היצה"ר והנטיה החומרית. אמנם לזמן מיוחד ומשוער, הוצרכו ישראל להמנע מן החמץ וליזון ממצה, להיות ממעטים בעצמם כח היצה"ר והנטיה החומרית, והגביר בעצמם ההתקרבות אל הרוחניות. ואולם שיזונו כך תמיד אי אפשר, כי אין זה הנרצה

שהוא החמץ. ומאחר שאוכלים מצה, שהיא בחינת השגחה, שבעת ימים, אזי אחר כך הותר החמץ, שמאחר שכבר יצאנו ממצרים ונתגלה הדעת של השגחה ע"י אכילת מצה, ע"י גודל התגלות ההשגחה, יודעים האמת שגם הטבע הוא השגחה, כי השי"ת ברא הכל ומנהיג ברצונו הכל, ויכולים לאכל חמץ. משא"כ בתחלה, בשעת יציאת מצרים, אי אפשר לאכול חמץ כלל, כי אז מחמת גודל אחיזתו של הרע, אסור להזכיר שם טבע כלל שלא יתאחזו ביותר ולא יוכלו להגאל ח"ו, ורק אח"כ שכבר יצאנו מהם ונתגלה ההשגחה, אזי יודעים שגם החמץ בחינת הטבע הכל בהשגחתו יתברך. ולכן הותר החמץ אחר הפסח. וזהו מ"ש בזה"ק, שמאחר שקבלנו המצה שהיא אסוותא, יכולים אחר כך לאכול החמץ. ע"כ.

קידוש מיוחד לליל פסח

ובסידור רב סעדיה גאון מובא נוסח קידוש מיוחד לליל פסח. בא"י אמ"ה, אשר קדשנו מכל עם, ורוממנו מכל לשון, בחר בנו ויגדלנו, רצה בנו ויפארנו, תרומה הבדילנו מכל גוי, ארץ חמדה הנחיל אותנו, קידש את שמו בעולם כוליו, בגלל אבות שעשו את רצונו. גבורות רבות עשה למעננו, ואין חקר לנפלאותיו. עדת קדושים אותנו קרא,

כרם חמדה נטע שעשועים, ויקראם סגולה לשמו ראשית, לקחם מכל גויי הארצות, שהם משולים בצבא מרום ומכוננים ככוכבי הרקיע, ויהיו עליונים בקרב תבל ונכבדים על כל האומות דברים בו, זיו פניהם כזיו השמש ומראה דמותם כמלאכי השרת, להם יראו מלכים וקמו שרים וישתחוו, למען ה' אשר נאמן קדוש ישראל כי בם בחר, כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה', ויקדשנו קדושת עולם ושמו הגדול עלינו קרא, אותנו קרא עדה לשמו סגולה ונחלה מימות עולם, ויקרבנו לפני הר סיני, ויגישנו לפני חורב, ויורישנו דברי חיים כתובים באצבע הדרו, ויעש לנו ניסים וגבורות ויפרקנו מצרינו ויגאלנו מכף אויב וישיענו מיד שונא, ויתן לנו ה' אלוקינו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון ויום חג המצות, הזה זמן חירותנו בשמחה מקרא קודש זכר ליציאת מצרים, ויבחר בו ביום הזה מכל הימים וירצה בו ויקדשהו מכל הזמנים, להיות מהללים בו על פלאי מעשיו ולהיות מזכירין אותו בבל שנה ושנה, להודיע כי בו הוציא ה' את עבדיו ממצרים מכור הברזל אותנו מלט דברים, להודיע כי בו קבלו את מלכותו ברצון ולעבדו בלבב שלם, להודיע כי בו עשה נקמות באויביהם ובו שקע צריהם בים, להודיע כי בו עשה ה'

קפידא שיאכלוהו דוקא בא"י, ולזה בא לומר "כן עשו", דקאי על משה ואהרן שלא הלכו בדרך הנ"ל עם ישראל, ואעפ"כ עשו את הפסח במצרים. ע"כ.

עם משה ואהרן במצרים היו קבוצה של

קטני אמנה שלא הלכו בענני כבוד

והנה דברי הרב זרע ברך דברי אלקים חיים, והכי מסתברא מילתא שמשה רבינו לא ראה את ארץ ישראל, ולכן ביקש בסוף מ' שנה שיראהו השי"ת את ארץ ישראל, ומשמע שאכן לא ראה אותה, ובע"כ שכאשר באו ענני כבוד בליל הפסח ונשאו את עמ"י על כנפי נשרים לא"י, משה רבינו לא הלך עמם. ונח טפי לומר שאהרן נשאר עימו. אך לכאוו' יש להעיר על דבר"ק, מדברי המדרש (שמו"ר י"ט, ה) דמשמע שעם ישראל אכלו מפסחו של משה. [ע"ש: רבותינו אמרו לא בקשו ישראל למול במצרים אלא כולם בטלו המילה במצרים חוץ משבטו של לוי, והיה הקב"ה מבקש לגאלן ולא היה להם זכות, מה עשה הקב"ה, קרא למשה ואמר לו לך ומהול אותם, והרבה מהן לא היו מקבלים עליהם למול אמר הקב"ה שיעשו הפסח, וכיון שעשה משה את הפסח גזר הקב"ה לד' רוחות העולם ונושבות בג"ע מן הרוחות שבג"ע הלכו ונדבקו באותו הפסח, שנא' (שה"ש ד) עורי צפון ובואי תימן והיה ריחו הולך מהלך מ' יום, נתכנסו כל ישראל אצל משה אמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך, מפני שהיו עייפים מן הריח, היה אומר הקב"ה אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלין. מיד נתנו עצמן ומלו ונתערב

אלוקינו ניסין וגבורות לאוהביו ונפלאות רבות לבני ידידיו, כי בנו בחרת אותנו קדשת מכל העמים מועדי קדשך בשמחה וששון הנחלתנו ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים.

משה ואהרן עשו את הפסח במצרים ולא

בארץ ישראל עם כלל ישראל

מובא מספר זרע ברך על הגש"פ (עמ' עא) שמשה ואהרן נשארו במצרים באותה הלילה, דהנה משה ואהרן לא היו יכולים להכנס לארץ ישראל, שכבר נאמר לו, עתה תראה (שמות ו, א), לרמוז לו שלא יכנס לארץ ישראל, ומאז ידע משה שלא יכנס לא"י כמו שכתב רש"י עה"פ (שם טו, יז) תבאמו ותטעמו, תבאנו לא נאמר וכו' ע"ש. והנה בעת קיום מצות הקרבן פסח איתא במיזחס ליונתן שבאו ענני כבוד ולקחו אותם לירושלים ושם אכלו את הפסח, והנה כאן נאמר (שמות יב, כח) וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן כן עשו. ומלת וילכו לכאוו' הוא ללא צורך, וכן מה שסיים כן עשו, הוא כפילות הלשון. אכן לדרכינו בא לרמוז שהלכו ממצרים ושם עשו, אבל משה רבינו ואהרן שלא היו יכולים לילך לארץ ישראל וה"א דא"כ לא עשו כלל פסח במצרים, כיון שהיתה

אהבה שאהב הקב"ה את ישראל, השפילו עצמן בשביל כבוד ישראל, ואף הים השפיל עצמו ועשה את עצמו ליי"ב קרעים, והגביה את גליו למעלה שש מאות אמות, והקפיא את עצמו מלמטה והמתיק את מימיו, ועשה עצמו כחומה ונעשה בה חלונות, שהיו ישראל רואים זה את זה ומהללים להקב"ה בשירות ותשבחות, ומהלכין בתוך הים כאדם שמהלך בביתו עד שיצאו ליבשה.

כל העולם שמעו בקיעת הים, וגבהו המים

מאד

איתא במדרש ויושע: כיון שנבקע הים, נשמע שמועתו מסוף העולם ועד סופו, וגבהו המים אלף ושש מאות מיל, ונבהלו כל העולם ואחזם אימה ורעדה.

עשרה פתחים היה למצרים, ועל כל פתח

צורה, וצורת אדם על כולם שהיו צועקים

על הבורח

כתב בשפתי כהן (שמות א, א), "מצרים שסתומה בכל מיני כישופים כדי שלא יצא שום אחד מהם, ומה עשו, מצרים היה לה עשרה פתחים, ועשו בכישוף על כל פתח צורה, כגון סוס חמור כלב אריה טלה שור פרד גמל, וצורת אדם על הכל, כדי שאם

דם הפסח בדם המילה והקב"ה עובר ונוטל כאו"א ונושקו ומברכו שנא' ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיק וגו' חיי בדם פסח, חיי בדם מילה]. ואף שיש לדחות, הנה עוד יש להקשות, וכי נשאר משה ואהרן לבד, לעשות הפסח לבד. [וצ"ע אם יהושע כיבד את משה רבינו ע"ה להשאר עימו במצרים]. ועוד שיש בזה חסרון כבוד למשה ואהרן.

אלא יש לבאר שהיו בעם ישראל שתי קבוצות, קבוצה של צדיקים שזכו לענני כבוד ולהגיע לארץ ישראל, וקבוצה של פשוטים, שלא זכו אלא נשאר עם משה במצרים, והם אכלו מפסחו של משה. ובמק"א הבאנו מ"ש מהרש"א (סנהדרין דד.) שרשעי בני ישראל נשתיירו במצרים עם דתן ואבירם בתוך המצרים, והם לא יצאו ממצרים בט"ו בניסן ביציאת הראשונים ע"י מכת בכורות, אלא היו כת בפני עצמם, שיצאו אח"כ ע"י קריעת ים סוף, [ושזהו כפל לשון הכתוב בס"פ שמות כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם, כפל הענין, על שני יציאתם ב' מכות, דהיינו מכת בכורות וקריעת ים סוף, שקרוים ידו יתברך ב"ה, שעל אותן שהלכו ממצרים ע"י מכת בכורות אמר ישלחם ביד חזקה של הקב"ה, ועל אותן שנשתיירו אמר וביד חזקה יגרשם ר"ל ע"י יד חזקה של הקב"ה שהיא קריעת ים סוף, יגרשם. עכ"ל].

גלים גבוהים של - 600 אמה

איתא במדרש ויושע: כשראו מים של ים

מצות אכילת מצה. ומזה הביאו סיוע לשיטת הגר"א שיש קיום מצות עשה מדאו' באכילת מצה כל שבעה. אכן צ"ב לשיטת החולקים. ויש לבאר בכמה אפנים. א. שעושים שמחה שבעה ימים על מצות אכילת מצה בליל הסדר שמעלתה רמה מאד, כמו קיום מצות סוכה שבעה ימים, שבלייל הסדר מתעלים מאד ע"י אכילת מצה, ושבעה ימים עושים שמחה והודאה להשי"ת שזכינו במצוה זו, בכדי להמשיך את האורות הרבים והעצומים מאד שקבלנו באותה הלילה, שע"י השמחה בזה נוכל לקבל ולקנות אותם. ובאמרי פנחס (שער ו אות קכג) כתב, שמי שנזהר ממשוהו חמץ בפסח, נעשה גופו קודש, ונשמתו קודש קדשים. וכמה צריכים אנו לשמוח ולהודות להשי"ת. [וראה עוד בסמוך].

בכל פעם שאוכל מצה מקיים מצות לא

יאכל חמץ

ב. ועוד יש לומר בטעם שנקראו כל ימי החג בשם חג המצות, לפי שבכל פעם שאוכל מאכל שאין בו חימוץ ובפרט במה שרגיל לאוכלו בחימוץ כגון פת ועוגות, או מיני מאכל שבכל השנה הדרך לעשותם עם חמץ, אזי מקיים מצות לא יאכל חמץ. ועוד יתכן שבכל רגע ורגע מימי חג הפסח מקיים

יברח אחד, ידעו מאיזה פתח ברח, כי בכישוף עשו שאם יצא מאיזה פתח שאותה צורה צועקת מיד, וכן אותן הבהמות שהם מאותו המין כולם צועקים, ובזה ידעו מאיזה פתח ברח וירדפו אחריהם. ועם ישראל יצאו על פי הדיבור מהפתח של צורת הכלב, לפי שהם יותר מצויים אצל הכל, והם עזי נפש, ולפרסם נסיו ולהודיע נפלאותיו ולהודיעם שהוא ברוך הוא שולט על כל הכוחות כולם ואין מי יאמר לו מה תעשה והכל הם ברשותו ותחת ידו וברשותו עשו כל מה שעשו, וכל מה שעשו לא הועיל לבטל רצונו יתברך, יצאו מפתח של צורת הכלב ונאלם פיהם, שנא' (שמות יא, ז) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו למאיש שהיא צורת אדם, ועד בהמה שהם שאר צורות, ועל זה נקראת מצרים מלשון מצור ומצוק.

כל ימי חג הפסח שמחים ומוזדים על

שזכינו לאכול מצה בליל הסדר

מקשים, מדוע נקרא חג זה בשם חג המצות, מאחר שמצוה מצה היא רק בלילה הראשון, ובשלמא חג הסוכות, עושים שמחה וחגיגה על מצות הסוכה שנוהגת כל שבעה, אך בחג המצות המצוה היא רק מצות תשביתו ובל יראה ובל ימצא ולא

מצות בל יראה ומצות בל ימצא ומצות תשביתו שאור מבתיתכם. וכל זה נקרא בשם אחד חג המצות. [וראה עוד בסמוך].

אם לכ"ע יש מצוה באכילת מצה כל

שבעת הימים

ג. גם יתכן לומר שגם לדעת החולקים על הגר"א והראשונים דעימיה שיש מצוה קיומית לאכול מצה כל שבעת הימים, מ"מ יש בזה קיום מצוה דאו' מצד אחר, שזה מצוה גדולה יותר, כהמשך לאכילת המצה בליל פסח, וכעין מה שכתב המהר"ל בס' גבורות ה', שכל מה שמוסיף לאכול מצה בליל א' של פסח נחשב מצוה גדולה יותר [פ', לא שהמצוה בכל כזית וכזית, אלא שזה תוספת למצוה הראשונה], כך יש לומר לגבי אכילת מצה בכל ז' הימים, שמי שאכל מצה בליל הפסח וקיים המצוה, יש לו תוספת מצוה במה שאוכל עוד מצות במשך שבעת הימים. וסיוע לזה מלשון הכתוב (דברים טז) "וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר במקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם. לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני, כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך". ע"כ.

וצ"ע מה שייך לומר ששבעת ימים אוכל

מצה ולא חמץ על קרבן הפסח, והרי מצות על מצות ומרורים יאכלוהו שייכת רק בליל א' שאוכל את הקרבן פסח, שיש מצוה שיאכל את בשר הקרבן על מצה ומרור, אבל אחרי הלילה הראשון שנגמרה מצות הפסח, מה שייך מצוה זו, לאכול על הפסח מצות שבעת ימים ולא לאכול עליו חמץ. וצ"ל שכל ענין שבעת ימי הפסח, הוא המשכת ההארה שהאירה בלילה הראשון, וכאילו עדיין הפסח בתוך מיעיו, ומשאכל את הפסח בלילה הראשון, נצטווה שעדיין ישמור על הריחוק מהחמץ, ויש מצוה דאו' ג"כ בתוספת אכילת מצה. [וגם בזה"ז שאין לנו קרבן פסח, יש מקום לומר ששייכת מצוה זו, ועיין].

ואף שזה נראה חידוש גדול להלכה, הנה גם עצם שיטת הגר"א היא חידוש, ואחד מן הביאורים בדברי הגר"א י"ל שזה לשיטתו שהביא בשמו בריש ס' מעלות התורה, שכל מה שכתוב בתורה הוא מצוה, הגם שאינו מכלל תרי"ג מצות, וכיון שכתוב שבעת ימים תאכל מצות, יש בזה קיום מצוה. ולפ"ז כיון שמפורש בתורה שבמשך שבעת ימים יש איסור לאכול חמץ על הפסח, וגם כן יש מצוה לאכול מצות על הקרבן פסח, א"כ נחשב זה לקיום מצוה. והבן היטב. וכן יש לומר לגבי מצות נטילת לולב, שזו כעין מצוה שאין לה שיעור,

ש"אע"פ שיצא מיד ברגע הראשון שנטל, מ"מ בנענועיים ובתוספת אחיזת הלולב, מקיים מצוה גדולה יותר, אפי' אם אין כאן מצוה חדשה בכל רגע ורגע. ודו"ק.

בטעם איסור אכילת חמץ מדאו' קודם הלילה

יש לבאר הטעם משום שהחמץ אסור בהנאה, וחמיר משאר אסוה"נ, שיש בו כרת באכילתו. לכן צותה תורה לאסור כבר מערב היום, כדי שיהא גופו נקי מן החמץ בהכנס החג. ואינו בדין שיאכל פסח ומצה בליל הסדר, על כרס מלאה חמץ שאכל לפני שעה קלה. (וממילא נצטוינו להשביתו קודם הלילה, כדי שלא יכשל באכילה). ומ"מ להלכה אין לנו רק מה שאסרה תורה, וגם מי שיש לו עיכול איטי מאד, רשאי לאכול חמץ סמוך לסוף זמן אכילתו, והכורך חמץ בסיב ואוכלו, אפי' בפסח אין בו איסור תורה, אלא איסור דרבנן, וגם שעושה נגד רצון השי"ת. וצ"ע אם מותר לקחת בערב פסח, קפסולות עם מזון חמץ שיש בהם ריכוז שמתעכל בעיכול איטי מאד. ואע"פ שהחמץ אסור בהנאה, כשעושה באופן כזה לא אסרה תורה. ולכן פשוט שמותר לאשה מינקת לאכול חמץ סמוך לזמן איסור חמץ, ואין בזה חשש שהתינוק נהנה מחמץ. [ובס' אשרי האישי (ח"ג עמ' 100)]

ש"ז) העיר, איך אוכלין חמץ סמוך לזמן איסורו, והרי אם הקיא את החמץ שאכל וחזר ואכלו, חייב עליו, וא"כ אף כאן הרי הוא נהנה מן החמץ כשהוא במעינו. ותי' דמ"מ בזמן שהחמץ נמצא בבטנו דינו כמעוכל לגבי איסור הנאה, ורק כשפולטו בחוץ אינו נחשב כמעוכל. ע"כ.]

אכילת ליל פסח קדושה מאד וצריך זהירות שהמזיקין לא יאכלו עמנו

כתב בספר קושיות לתלמיד מהר"ם מרוטנבורג (אות שפ"ד), מפני מה אומרים "הא לחמא", דבור ראשון, בלשון ארמית. משום שאנו אומרים "כל דכפין ייתי ויכול", ואם יבינו השדים יבואו ויאכלו עמנו משניתן להם רשות, והם אין מכירין בלשון ארמי. ע"כ. וצ"ע למה מקפידין על כך דוקא בליל פסח יותר משאר ימות השנה, וצ"ל מפני שאומר כעת כל דכפין יתי ויכול. אך יש לבאר שלכן הקפידה התוה"ק שלא יאכל מן הפסח לא ערל ולא מי שיש ברשותו ערלים, ולא מי שלא נמנה על הפסח, לפי שצריך זהירות רבה שלא לתת חלק לחיצונים בקרבן הזה שכולם מתאווים לו מאד. ואפי' בשלחן ליל הסדר שלנו בגלות שאין לנו קרבן פסח, מעלתו רמה מאד, וג"כ המה מתקנאים בנו רוצים לבא ליטול בו חלק ולזכות להינות מן הסעודה הקדושה הזו, שגם הבית שהוא חול, נחשב כמו קודש, וגם האוכל שהוא חול נחשב

אכילת מצה ומרור ופסח דומה להקרבת קרבן

ובילקוט יוסף (פסח כרך ג' דיני קדש אות ט) הביא פירוש נחמד, שאכילת קרבן פסח עם מצה ומרור דומה להקרבת קרבן, ולכן יש מצוה שלא להוציא מן הבית חוצה, כאילו הבית של כל יהודי הוא בדוגמת העזרה, או בין החומות מקום אכילת קדשים קלים, וכן בפסח מצרים נצטוונו ליתן מן הדם על המשקוף והמזוזות אשר יאכלו את הקרבן בהם, כאילו הבית הוא המזבח, והדם הזה הוא מתן דמים על המזבח. וגם קי"ל (א"ח סי' תעז) דאתכא דרחמנא סמכינן, [כביכול על שלחנו של הקב"ה אנו אוכלים בליל הסדר].

ושיש קצת סיוע לזה מדברי המדרש (במדב"ר בלק פרשה כ): אמר בלעם את שבעת המזבחות ערכת, א"ל טוב ארוחת ירק, "טובה סעודה שעשו ישראל במצרים ואכלו על מצות ומרורים", מפרים שאתה מקריב ע"י שנאה. ע"כ. ומשמע שאכילת סעודת הפסח על מצות ומרורים הוא כמו אכילת קרבן. ונצטוונו לאכול על הפסח ז' ימים מצה ולא חמץ, כמ"ש שבעת ימים תאכל עליו מצות. שאכילת הפסח היא כמו קרבן, ובמזבח נאמר וכל שאור וכל דבש לא

תקטירו. ובקובץ כרם שלמה (שנה ז קובץ ז עמ' יז) הביא מהגאון הרוגאצ'ובי, שאכילת פסח היא בגדר הקטרה, דבעינן גברא דחזי לאכילה בשעת עשיית הפסח, ולכן גם בפסח שני נאסר חמץ באכילתו כמו בשאר הקטרות. עכ"ד.

האם אליהו הנביא סידר את ההגדה של פסח

בילקו"י שם הביא מס' זכירה לחיים (דף ד.), שנראה יותר שר' עקיבא סידר את ההגדה של פסח, וזה עפ"ד הירושלמי (שקלים פ"ה ה"א), לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל זה ר' עקיבא שהתקין מדרש ההלכות והגדות, וי"א אלו אנשי כנה"ג תיקנו, אלא מה תיקן זה כללות ופרטות. ויש שהקשו על זה שבגמ' בפ' ערבי פסחים נחלקו בימי האמוראים מהו מתחיל בגנות ומסיים בשבח, אם מתחיל מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו, או עבדים היינו. אך אינה קושיא, שאפשר שהיו כמה שינויי נוחסאות, ועכ"פ י"ל שרוב ההגדה כבר היתה מסודרת קודם זמן האמוראים. כמבואר במשניות בס"פ ערבי פסחים. ובפסחים קטו: איתא שהיו קורין לה אגדתא או הגדה. ובסידור רשב"ן (דף כט.) כתב לשער שר' אליעזר בן הורקנוס תיקן

את ההגדה.

טפּי. ובשבה"ל (סי' ריח) כתב, שהבן החכם כשרואה אביו מתחבר עם שכניו על פסח אחד, שואל למה אתם צריכים לכך, ודרך העולם לחוג ולשמוח עם אנשי ביתו. ובהקבץ המשפחה תתרבה השמחה כידוע. ובתרגום המיוחס ליונתן (שמות יב, מז) על הפסוק "כל עדת ישראל יעשו אתו", תרגם, כל עדה ישראל מתערבין זה עם זה, גניסתא עם גניסתא אוחרי (משפחה עם משפחה אחרת) למעבד יתיה (לעשות אותו). ובשו"ת שיח יצחק ויס (סי' רטו) כתב, שמנהג הספרדים היושבים באה"ק שנקבצים ובאים יחד כמה וכמה משפחות לעשות הסדר בקהל עם. ובפסחים (סד:) אי' לגבי פסח מעובין, אין לך כל פסח שאין נמנין עליו יותר מעשרה בני אדם. והרמב"ם במורה נבוכים כתב (ח"ג פרק מג): הימים הטובים כולם הם לשמחה "ולקבוצים" שיש להם הנאה שבני אדם צריכים אליהם ברוב, ויש מהם תועלת ג"כ בענין האהבה שצריך שתהיה בין בני אדם בקבוצים המדיניים.

הגדה של פסח

וכו". ומקשים העולם איזו מעלה יש בקירבה לפני הר סיני מבלי מתן תורה. והרי הכל היה בשביל מתן תורה. ובספר טעמא

ובספר קול מבשר (ח"ג פסח אות יב) כתב, בשם הרה"ק ר' בונם מפרשיסחא, שמשלשון ההגדה, ובפרט מהמאמר "ברוך המקום ברוך הוא" הנאמר בהגדה, [שלשון זה נזכר כמה פעמים בס' תנא דבי אליהו], נראה שאליהו הנביא זכור לטוב היה מסדר ההגדה של פסח. ולכן עושים כוס של אליהו, שמזמינים את אליהו להראות שקיימנו מה שסידר לנו בהגש"פ.

טוב להתקבץ יחד בליל הסדר לעשות את הסדר בקיבוץ גדול

עוד כתב בילקו"י שם (קדש סעיף א) שטוב לעשות את הסדר בקיבוץ גדול, להתקבץ יחד משפחה ומשפחה כמו אצל ההורים. ובשו"ת בצל החכמה (ח"ו סי' סז) כתב, שהמנהג שהולכים בליל הסדר אצל ההורים, יש בו משום שמחת יו"ט, שעיי"כ תגדל השמחה. וזה גם כעין המצוה לאכול את הפסח בחבורה, שיש בזה פרסום הנס

אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו

בהגדה של פסח: "אילו קרבנו לפני הר סיני

דקרא (סוף פרשת צו) כתב: אמר לי החזון איש, שכן הוא דרך המשבח לפרט כל פרט ופרט, אבל באמת הכוונה קרבנו לפני הר סיני של מתן תורה. ע"כ. והיינו שאין לנו לדקדק כל כך בלשון, שלפעמים כן הוא דרך הדיבור. [וזו הערה גדולה בהרבה מקומות. בפרט שלא לחדש דינים מכח דיוק הלשון. ואכמ"ל בזה]. אך לכאורה כאן זהו דוחק גדול לומר כן. ויש ליישב. א. שקרבנו לפני הר סיני, כולל מה שהשי"ת כפה עליהם את הר סיני כגיגית. ב. ואז קבלו עליהם את שמירת המצוות כולם. וא"כ זהו המעלה, שמלבד קבלת התורה עצמה, פירוש קנין וקדושת התורה, וקבלת עסק והתמדת התורה יומם ולילה, היה לנו קודם לכן קבלת מצוות. [והיה זה חלק מהגירות שלהם]. ג. כיון שבמעמד הר סיני פסקה זוהמתן לכן די בזה.

מעלת עסק היחודים

ד. והחיד"א בספרו כסא דוד (דרוש ח) כתב שם ליישב מאמר המגיד "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו": רצונו לומר, משום שבמעמד הר סיני נתגלו לגדולים סודות ועניינים נפלאים כרזי היחודים, שהוא טוב יותר מעסק התורה וכו', ולכן גם אם לא נתן לנו את התורה דיינו, כיון שהעסק ביחודים טוב יותר מעסק התורה. ומכל מקום ירא שמים יאחז

בזה וגם מזה אל ינח ידו". ע"כ. [זוה לפי מה שכתב בשער הגלגולים (הקדמה לח) ובשער ריה"ק (הקדמה א): יום א' הייתי לפניו, ונתעכבתי חדש ימים שלא עשיתי שום יחוד מן היחודים שסדר לי, והכיר בפרצופי, וא"ל אם תעזבני יום יומים אעזבך, ואתה גורם בזה נזק גדול, שתגרום שיתפרשו ממך הנשמות שרוצות להדבק בך, ונתתי לו טענה שלא הייתי רוצה אלא לעסוק בתורה באותו זמן, ובפרט שלא היו באים כפי הראוי אותם הנשמות בגלוי, והשיב לי שעכ"ז לא אמנע מלעשות היחודים ההם בכל יום, כי הוא גדול מעסק התורה, כי הוא מייחד העולמות העליונים, והוא עסק התורה ויחוד הכל יחד, והזהרני שכאשר אייחד היחודים, שלא תהיה כונתי בלבד להמשיך הנשמה, אלא לתקן למעלה. ע"כ]. ובזה נלמד בינה, מה עושים האדמורי"ם הקדושים בעת שמקבלים קהל [שעות ארוכות ביום] ושאר עסקיהם, שיש בני תורה שאין מבינים, תורה מה תהא עליה, אלא שידוע שהם עוסקים בכל רגע ביחודים, וגם הברכות שהם מברכים הם מכח יחודים נפלאים שהם עושים לפי הענין, ולהאמור בשם האר"י הקדוש, זהו גבוה מעסק התורה. אלא שנראה שיש כמה דרכים בתורה ובעבודת השי"ת, ואכמ"ל.

לקחו עמם גם בצק שאפו ממנו עוגות

מצות, וגם שירי מצה ומרור

הנה מבואר בקידושין (לח.) שעוגות שהוציאו ממצרים נסתפקו בהם ל' יום, מט"ו בניסן ועד ט"ז באייר שבו ירד להם

ועטרהא מנה תלתין יומין, וכל אינון ל' יומין מן יומא דנפקו ישראל מפסח, יתבא מטרוניתא בעטרהא וכל חילהא בחדוה, מאן דבעי למחמי למטרוניתא יכיל למחמי, כרוזא כריז כל מאן דלא יכיל למחמי מטרוניתא ייתי ויחמי עד לא ינעלון תרעיה, אימתי כרוזא כריז בי"ד אייר, דהא מתמן עד ז' יומין תרעין פתיחן, מכאן ולהלאה ינעלון תרעי, ועל דא פסח שני. ע"כ. ומבואר שהעטרות נמצאות עד ל' יום, וזה ט"ו או ט"ז באייר.

קדושת וסגולת שיירי מצוה

ועכ"פ מכאן מקור לכמה מנהגי חיבוב מצוה שנהגו ישראל קדושים, וכגון מה שכתב בסדר רב עמרם גאון (סדר מוצא"ש): וכן ראינו רגילין להטיל מים בכוס לאחר ששותהו, ושופים אותו ושותהו, וכך שמענו מרבתינו שמצוה לעשות כך, כלומר שיירי מצוה מעכבין את הפורענות. ומה שנשתייר מן המים מטילין אותו על ידינו ומעבירין אותו על פנינו, כדי לחבב את המצוה. וכ"ה במחזור ויטרי (סי' קג) ועוד ראשונים. ומהמצות של עם ישראל, שחלה ברה בשיירים וטעמו בו טעם מן, מוכח שקדושת המצוה עדין חלה על החפץ גם כאשר כבר תם ועבר זמן המצוה. (הקדושה

המן, והיה טעם מן באותם עוגות. ויש להעיר בזה, דמלשון הגמ' משמע דקאי על העוגות מצות שאפו לאחר היציאה ממצרים, כמו שכתוב (שמות יב, לט) ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות וגו'. אכן מלבד זה היה להם באמתחתם עוד מצה ומרור, כמו שאמרו במכילתא דרשב"י (שמות יב, לד) משארותם צרורות וגו', מה ששיירו מן המצה ומה ששיירו מן המרור. ד"א וגו', שלא נטלו בידם אלא דבר מועט ונכנסה בו ברכה ואכלו ממנו ל' ואחד יום שהיה יפה להן כמון. ע"כ. ומבואר שהיה תחת ידם גם שיורי מצה, וגם מצות חדשות שאפו, ובאותם מצות שאפו נשתלחה ברכה שהספיק לל' יום. אבל לא נתבאר מה עשו עם השיורי מצה ומרור. ואם תימצי לומר שלא עשו בהם כלום, קשה למה הכתוב צריך לפרש לקחו עמם שאריות אלו, דמה נפ"מ מזה. ואולי שמרו אותם לשנים הבאות, ועכ"פ לשנה השניה שבה נצטוו להדיא לאכול מצה ומרור. וזה כתבנו לפלפולא דאו' בעלמא.

והנה הטעם שאכלו מן המצות עד ט"ז אייר הטעם בזה יש לבאר על פי דברי הזוה"ק (ח"ג קנב: ברע"מ): כיון דכנס"י מתעטרא בעטרהא בניסן, לא אתעדיאת כתרעה

היא רוחנית, וברוחניות אין שינוי (זמן). גם בפרי צדיק (מקץ אות 1) מבאר טעם הדבר שבעוגות היה טעם מן, דמשום שהיו שיירי מצוה, דהיינו שהוזהרו שלא לאכול חמץ, לפיכך גם בשעה שכבר הותר להם אכילת חמץ, מ"מ העוגות שהוציאו ממצרים עדיין היה בהם טעם מן, ללמדך כמה גדול שיירי מצוה. ע"כ. הרי שמכח קדושת שיורי מצוה טעמו באותם שייריים טעם מן.

ומזה למדו עוד, לשמור חתיכה מן המצה לשמירה

וכמו שכתב בחמדת ימים (ח"ג דף כו ע"ג) שיניח מצה אחת לתלות אותה בתוך הבית נגד מזוזת הפתח, שתעמוד כנגדו מן המזיקין, ואין שלטון הס"א בביתו, ויסגור ה' בעדו. ומובא ממדרש תלפיות (מע' א ענף אפיקומן) בשם ס' תשבי, שיקח דבר מהאפיקומן לישא אצלו (או במקום אחר), והוא סגולה להנצל מן הגזלנים ולהבריא הקלי' ממנו. ובס' דרך ישרה (דף פג:) כתב, לשייר מאכילת מצה של אפיקומן, ולהניח אותו בבית יד של בגדיו צרורות בשמלותם אל חיקם, לשמירה לחיבוב מצוה, ויורדי הים באניות כאשר המה ראו סער גדול בים, יטילו מן המצה של האפיקומן אשר בחיקם אל הים, ויעמוד הים מזעפן. ע"כ. [ובאהל מועד (שער הפסח דרך 1) כתב:

מנהג להצניע מן המצות של פסח לחג השבועות, זכר למצות שהוציאו ממצרים שאכלו מהן עד שירד המן, וי"א שהמנהג לרמוז כי שבועות היא עצרת של פסח, כמו ששמיני של חג הוי עצרת מסוכות, וטובלין המצות במי זאעפרן ובדבש ואוכלין ומשגרין לאוהביהם וכו'. ע"כ].

דין הסיבה זכר למה שכל ארבעים שנה היו בהסיבה בענני כבוד

בשמות רבה (כ, יח) ויסב אלהים את העם, מכאן אמרו רבותינו אפי' עני שבישראל לא יאכל עד שיסב שכך עשה להם הקב"ה, שנאמר ויסב אלהים. גם רבינו חיים פלטיאל (פ' בשלה) הביא מירושלמי, ויסב אלהים את העם, מיכן שהושיבם בהסיבה. ועל זה נהגו בהיסב בערב פסח. ע"כ. גם המנהיג (עמ' תע) כתב, סמך להסיבה, ויסב אלקים וגו', שהושיבן בהסיבה כבני מלכים. וכ"ה בארח"ח (ליל הסדר אות ב), מלמד שהושיבן בהסיבה דרך בני מלכים מסובין רבוצין על מטותיהן. וצריך ביאור היכן מצינו שהושיבן השי"ת לעם ישראל בהסיבה.

ונראה שאין הכוונה לליל הסדר שאכלו את קרבן הפסח על מצות ומרורים בהסיבה, שלא מצינו מצוה כזו. וגם כתיב מתניכם חגורים מקלכם בידיכם וגו'. אלא על כל ארבעים שנה, שהענני כבוד היו נטוים, שלא היו יושבים ולא עומדים בתוכם, אלא

מאי ויסב, מלמד שהרביצם כדרך שהמלכים מסובין רבוצין על מטותיהן. ע"כ. ולפי זה, דין הסיבה אינו דרך סתם לבני חורין, אלא זכר ממש למה שהיה שם כל ארבעים שנה, שהשי"ת עשאן כבני מלכים שלא יושבים ולא עומדים, אלא שוכבים כל היום במנוחה.

שביעי של פסח

המהרש"א (ח"א סנהדרין דד.) כתב, שפעמיים נטה השי"ת את ידו ממש בכדי להוציא את ישראל ממצרים, אחת במכת בכורות, ואחת בקריעת ים סוף, להוציא את הרשעים שבישראל שלא יצאו ממצרים עם משה. וז"ל שם: כתיב ונתתי את ידי וגו', היא מכת בכורות שהיתה על ידו יתברך ב"ה, ואז והוצאתי את עמי, הם הצדיקים שבישראל, שהלכו ברצון ממצרים. ואמר עוד וידעו מצרים וגו' בנטותי את ידי על וגו', היא היד הגדולה שנאמר בקריעת ים סוף, ואז והוצאתי את בני ישראל, הם רשעי בני ישראל שנשתיירו במצרים עם דתן ואבירם כמו שכתב בת"י, ולכך לא קרא אלו לא עמי ולא צבאותי כמו שקרא הראשונים, גם דקדק לומר כאן "מתוכם", הם שנשארו בתוך המצרים ביציאת הראשונים. ועל ב' כתות אלו אמר הכתוב בסוף פרשת שמות

יושבים בשכיבה נוחה כמלכים, וכך הענינם נוסעים. וזהו פשט הכתוב של פרשת בשלח שם דקאי על ההוצאה שיצאו ממצרים. ובסמוך מפרש ויסעו מסוכות, דהיינו בענני כבוד. ובתנחומא (במדבר סימן ב) איתא, הוצאתי אתכם ממצרים והרבצתי אתכם בסבסטיין, שנא' ויסב אלהים את העם דרך המדבר,

שביעי של פסח מסוגל לכל הישועות, ובו

נשפע הפרנסה

כתב בס' שער יששכר (מונקטאש. חדש ניסן שפת הים אות כו), "ויושע ה' ביום ההוא" כי כל הצטרכות ישועה בכלל ובפרט אפשר לפעול בלילה הזאת בעת קריעת ים סוף, שהוא בחינת איילה זו רחמה צר שהיא כורעת לילד כנס"י, ובפרט בענין הגאולה השלימה במהרה בימינו בעת חבלי משיח האלו שהוא חבלי לידה דכנס"י, ובזמן קריעת ים סוף הוא עת רצון מבחינת עתיקא. ע"כ. ושם (אות יט) כתב, שיום זה הוא זמן השפעת פרנסה בכח ביזת הים כמקובל בידינו מצדיקים, שנמשך מגוזר ים לגזרים ביזת הים, פרנסה בהרחבה וכל טוב.

מי שלא זכה לגאולה בליל הסדר אולי יכול

לזכות בשביעי של פסח

וזוה היה בו ברגע שהשי"ת נתן להם יד, והקפיץ אותם ברגע אחד עד רעמסס, כמו שכתוב ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי. ובאותו רגע שהחזיק השי"ת אישית בידו של כל אחד, הגיע אל מ"ט שערי קדושה. וגם בקריעת ים סוף השי"ת נתן להם יד והעבירם את הים. ולכן גם מי שלא נגאל ממצרים וממ"ט שערי טומאה ביום הראשון, נגאל כעת בקריעת ים סוף.

כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם, כפל הענין בזה, על שני יציאתם בב' מכות, דהיינו מכת בכורות וקריעת ים סוף שקרויים ידו יתברך ב"ה, שעל אותן שהלכו ממצרים ע"י מכת בכורות אמר ישלחם ביד חזקה של הקב"ה, ועל אותן שנשתיירו אמר וביד חזקה יגרשם ר"ל ע"י יד חזקה של הקב"ה שהיא קריעת ים סוף יגרשם. ע"כ.

והנה יציאת מצרים היינו שהשי"ת הוציאם ממ"ט שערי טומאה למ"ט שערי קדושה,